

Atsiliepimas apie Kęstučio Urbos lietuvių literatūros vadovėlio 8 klasei
LITERATŪROS KALVA antrąją dalį

Pirmojoje Kęstučio Urbos literatūros vadovėlio 8 klasei „Literatūros kalva“ dalyje keliamas aštuntokams aktualus klausimas „Kokį žmogų vadiname jaunu“, antrojoje skverbiamasi į gilesnius ir sunkiai suvokiamus žmogaus kodus - bandoma aiškintis, kas yra tapatybė. Kaip teigia vadovėlio autorius Kęstutis Urba, tai „asmens vidinė vienovė, išgyvenama kaip Aš... Tapatybė – tai, ką žmogus, suvokdamas save, laiko svarbiais dalykais sau pačiam.“

Antroji vadovėlio dalis pradedama Vinco Mykolaičio – Putino eilėraščiu „Rūpintojėlis“. Sudėtingas filosofinis kūrinys padeda suvokti, kad ir stipriausias žmogus kartkartėmis gali pasijusti bejėgis, kad stiprybės ir nusiramino galima ieškoti dvasiniuose dalykuose, supančioje gamtoje. Išsamiai aptariami eilėdaros principai, tarsi prabėgomis žvilgtelta į kitų tautų kirčiavimo ypatumus.

Analizuodami Juozo Tumo – Vaižganto „Pragiedrulių“ ištrauką aštuntokai „susitiks“ su ypatingu jaunuoliu Napaliu, sugrąžintu „į kaimo sodžių lyg žuvis į tyrą vandenį“. Išsamesnė paveikslų analizė turėtų padėti mokiniams suvokti, kad kiekvieno laimė yra kitokia, kad kiekvienas žmogus turi ieškoti savojo Aš. Analizuojant šią ištrauką pravartu vesti integruotą biologijos pamoką: ištraukoje pateikiama nemažai Lietuvos gamtos augalų, kurių neatpažįsta ne tik miesto, bet ir kaimo vaikai, pavadinimų. Kūrinio ištrauka - puiki medžiaga aiškintis tautinio tapatumo sąvoką, pažinti žmogaus charakterį, vertybes, gamtos grožį, augalų įvairovę, lietuvių kalbos lobynus. Mokytojui atsiranda galimybė pasiūlyti parašyti rašinį ir ne viena tema, pvz., „Gamtos vaizdai“, „Napalis – gamtos vaikas“, „Dirbantis žmogus yra gražus“ ir t.t.

Pateiktos Vinco Kudirkos autobiografijos ištraukos - unikalūs pavyzdys apie žmogaus pasaulėžiūros kaitą, gebėjimą kritiškai vertinti savo poelgius, pažiūras, tikrojo kelio paieškas. Garsaus ir garbaus žmogaus savęs paieškos turėtų nuraminti aštuntoką, bandantį susivokti, kas jis yra, nežinantį, koku keliu jam suklika.

Analizuojant Prano Vaičiūčio eilėraštį „Yra šalis“ atskleidžiami tėviškės ilgesio vaizdai, idealizuojama Lietuva, pateikta rašinio tema bei planas.

Staiga šoktelėjama šimtmečiu į priekį ir keliaujame pas rašytoją Dalią Staponkutę, svarstančią, kad „šiuolaikiniame, dinamiškame pasaulyje beprasmiška kalbėti apie tautinę tapatybę“.

Tapatumo suvokimo mozaiką pildo skausmingą patirtį verčianti pajusti Grigorijus Kanovičius apsakymo „Neblėstančio liūdesio šviesa“ ištrauka, kai bandoma ieškoti savo šaknų suvokiant, jog rasti beveik neįmanoma, kad kai kas gali likti tik širdyje ir atsiminimuose, o tą suvokimą tik paantrina žmogaus be Tėvynės pasakyti žodžiai: „Tėvynė – kaip šuns būda, sėdi prižiūta, ir nė iš vietos“. Metaforine, ezopine kalba paliečiama skaudi holokausto tema.

Ne vienam lietuvių kalbos mokytojui teko klausytis dėstytojos, literatūros profesorės, teatro kritikės, visuomenininkės, nepaprastos tolerancijos žmogaus Irenos Veisaitės paskaitų. Jos asmeninės patirties epizodai atskleidžiami dokumentinėje knygoje „Akimirka apsispręsti“. Akimirka, kada priimamas nesavanaudis sprendimas, vėl įrodo, kad kiekvienas žmogus yra savitas, kad taip gali pasielgti tik jis ir už tai negali būti smerkiamas.

Savitai į vadovėlio medžiagą įpinama Simono Kobeckio - Lietuvos karaimo, gyvenimą baigusio Ukrainoje- poezija, teigianti, kad tautinę tapatybę įmanoma išsaugoti bet kokiomis aplinkybėmis.

Adomas Mickevičius-pasaulio poetas- žavi grožine kūryba, kuri padėjo formuotis lietuvių tautinei savimonei, garsino Lietuvos vardą pasaulyje, paskatino lietuvių poetą Antaną Baranauską sukurti poemą „Anykščių šilelis“. „Pono Tado“ pirmoji eilutė atskamba Vinco Kudirkos „Tautiškoje giesmėje“.

A. Mickevičiaus tautinės tapatybės klausimas aptariamas visos kūrybos fragmentais, epizodais, susijusiais su Lietuva, o Čingizo Aitmatovo „Ilga kaip šimtmečiai diena“ pateikia variantą, kas atsitinka su žmogumi, kai iš jo atimama tapatybė.

II skyriaus kūrinuose keliama ir svarstomi moraliniai klausimai, juk literatūra negali apsieiti be jausmų.

Ugdytis moralinį atsparumą, neprisileisti blogio moko Jono Biliūno „Ubagas“, teigiantis, kad svarbiausia – gebėjimas nesmerkti, atleisti, suprasti, pateisinti.

Prieštarinai vertinamo Petro Cvirkos „Kurpės“ ne tik žadina įsijautimą į kito asmens emocinę būseną, bet skatina skaitytoją turtėti dvasiškai, patirti užuojautą, ugdytis gebėjimą suprasti kitą, kitokį. Kūrinys- puikus tradicinės kūrinio kompozicijos pavyzdys.

Psichologinės literatūros tąsa- Šatrijos Raganos „Irkos tragedija“ - gvildena ir šiomis dienomis aktualią yrančios/ iširusios šeimos problemą, kai vaikas jaučiasi nesaugus ir paguodos ieško fantazijų pasaulyje.

Vienas mėgstamiausių mano ir mano mokinukų kūrinių Juozo Apučio „Nesmagu, kad liekat vienas“ skleidžia nematomą šviesą, jaučiamą šilumą. Kūrinys dėkingas aptarti ir sovietmečio ekonominės padėties realijas, ir puikus vidinės žmogaus būsenos kaitos pavyzdys, ir atjautos, ir supratimo, ir vaikiškos brandos pavyzdys. Kūrinys, kuriame kiekvienas žodis turi svorį, prasmę. Dažnai pagalvoju, jog jei mūsų programoje būtų daugiau tokių dėkingų kūrinių, kaip Juozo Apučio „Keleivio novelės“, nereikėtų kalbėti apie emocinio intelekto stoką mokyklose.

Selmos Lagerlōf „Portugalijos karalius“ gvildena vieną iš amžinųjų literatūros temų – tėvų ir vaikų santykius. Mokiniam siūloma pamąstyti, ar vaikų nedėkingumas tėvams yra dėsniškas, ar gali/ privalo vaikai atsilyginti tėvams už jų rūpesčius, kaip supranta vaikų/savo pareigas tėvams dabartiniais laikais, ar yra tėvų pareigos vaikams.

Žmonių tarpusavio santykiai gvildenami ir M.K. Čiurlionio „Laiškuose Sofijai“. Siūloma aptarti laišką kaip žanrą, kaip bendravimo formą, kokia laiško ateitis, kas pranašesnis – laiškas ar SMS žinutė.

Skaitydami Juozo Tumo- Vaižganto laiškus Klimams sužinos (o gal ir plačiau pasidomės) apie 1926 metų potvynį Kaune, rašytojo santykius su giminaičiais, pajaus išskirtinį rašytojo kalbėjimo stilių.

Katastrofų krečiamame pasaulyje Anos Frank „Dienoraštis“ gilins žinias apie genocidą, holokaustą, rasizmą. „Dienoraštyje“ daug savianalizės, empatijos, Antrojo pasaulinio karo grimasų, sulaužyto likimo vaizdų.

Onutės Alksninytės-Garbštienės dienoraštis „Sibire... tremtinių žeme“ laikomas svarbiu XX amžiaus istorijos dokumentu, netgi metraščiu, kronika. Deja, labai skaudžia kronika, plėtojančia žinias apie skaudžius Lietuvos istorijos momentus, o Aldonos Liobytės teigimu, nuo pasaulio neteisybių galima slėptis pasakoje. Joje ieškoma patvarių vertybių, vidinės santarvės su pasauliu, aplinka, savimi. Pasakos dėka įmanoma laimėti palankumą, dvasinę žmogaus nepriklausomybę. Tai vienintelė nepriklausomybė, kurios niekas negali atimti.

Astrida Lindgren moko paskubėti, nesustoti, pasigėrėtinau pasitikėti gyvenimu, mylėti jį ir nepalūžti.

Skyriai baigiami pasikartojimo, apmąstymo, apibendrinimo užduotimis, kurios rekomenduoja pakalbėti siūlomomis temomis, surengti diskusiją arba parašyti rašinį.

Vadovėlis parengtas laikantis literatūros programos reikalavimų, kūriniai atitinka mokinių amžiaus brandą- suvokiami, aktualūs, skatinantys mąstyti ir pažinti save. Kiekvienas kūrinys tarsi tapatybės suvokimo variantas, gairė, kaip rinktis poelgio motyvus. Vadovėlio medžiaga padeda suvokti, kiek daug nežinomų dalykų, patirčių dar laukia, kas yra žmogaus savitumas, tapatumas. Laukia ne vien malonus skaitymas, bet ir neįkyriai pateikiama literatūros teorija, padedanti geriau suvokti skaitomą ištrauką, giliau suvokti prasmę. Taip skaitymo malonumas virsta literatūros (o ir gyvenimo) pažinimu, suvokimu. Kūriniai ir užduotys parinkti orientuojantis į mokinį ir jo poreikius- atsiminti, suprasti, taikyti, analizuoti, vertinti, kurti.

Pagarbiai Daiva Orintienė

Šakių rajono Sintautų pagrindinės mokyklos lietuvių kalbos mokytoja metodininkė